

חמש שנים עברו חלפו מזמן...

מערכת החינוך בירושלים המזרחית בין הפטיש לסדן: בין הזנחה

חמורה מתמשכת לבין נסיונות כפיה – מעקב שנתי

אוגוסט 2016

כתיבה: עו"ד אשרת מימון, אביב טטרסקי

תוכן עניינים

2	מבוא	.I
3	מספר התלמידים בחינוך הערבי בירושלים וחלוקתם למסגרות	.II
3	א. מספר התלמידים בחינוך הערבי בירושלים	
4	ב. נמשכת מגמת הגידול המדאיגה במספר התלמידים בחינוך המוכר שאינו רשמי והפרטי	
5	III. מספר הכיתות החסרות - גדל למחסור של 2,672 כיתות	
5	א. העיריה מודה לראשונה במחסור של מעל 2,000 כיתות בירושלים המזרחית	
7	ב. הסיבה למחסור בכיתות – אפליה תכנונית	
10	ג. בנייה והשכרת כיתות	
10	ד. קצב בניית הכיתות – 2016-2001	
12	IV. נשירת תלמידים - הגבוהה בישראל; אפליה קשה בתכניות למניעתה	
15	V. ניסיונות ישראל לכפות מעבר לתכנית הלימודים הישראלית	
15	א. התניה תקציבית	
16	ב. צנזורה בספרי הלימוד	
17	VI. 50 שנה אחרי – זמן למדיניות המטפחת אופק חיובי, ומערכת חינוך ראויה לקהילה הפלסטינית בירושלים	
18	VII. נספח א' – כיתות במחזור ההקמה (נכון לאוגוסט 2016)	

לקראת פתיחת שנת הלימודים, אנו שוב שוקדים על הכנתו של דוח החינוך בירושלים המזרחית. מאז שנת 2001, משך עשור, התנהלו הליכים משפטיים מול עיריית ירושלים ומשרד החינוך בעניין המחסור החמור בכיתות לימוד לתלמידי ירושלים המזרחית. ההליכים המשפטיים התקיימו במסגרת עתירות שהגישו מאות הורים ומספר עמותות, בהן עמותת 'עיר עמים'.

אשתקד קיוונו, באופטימיות זהירה, שעם תום חמש שנים מיום פסק הדין בבג"ץ 5373/08, **אבו לבדה**¹, נצפה בשינוי משמעותי. בפסק הדין זה שניתן בפברואר 2011 בעתירת האגודה לזכויות האזרח, במקביל למחיקתה של בקשת בזיון בית משפט שהתנהלה שנים בעתירת עיר עמים², קבע בית-המשפט העליון כי זכותם החוקתית של תלמידי ירושלים המזרחית לחינוך נפגעת בשל מחסור עצום בכיתות לימוד במערכת החינוך הרשמית במזרח העיר. בית-המשפט דרש מעיריית ירושלים וממשרד החינוך להיערך בתוך חמש שנים, כלומר עד פברואר 2016, לכך שכל תלמידי ירושלים המזרחית המעוניינים ישתלבו בתוך מערכת החינוך הרשמית. עוד קבע בית-המשפט כי כדי ליישם את חוק לימוד חובה, יהא על המדינה לממן את שכר הלימוד של כל תלמיד שלא ימצא לו מקום בחינוך הרשמי והוא ייאלץ ללמוד באחד מהמוסדות הבלתי-רשמיים הפועלים במזרח העיר.

האם השתנה דבר מה עם תום חמש השנים שקצב בית המשפט העליון?

כפי שמגלה הדוח, חמש שנים מאז פסיקת בג"ץ וחמישים שנים לאחר סיפוחה בפועל של ירושלים המזרחית, גדל המחסור בכיתות בירושלים המזרחית והוא עומד כעת על מחסור של 2,672 כיתות. 23,500 ילדים פלסטינים בירושלים המזרחית אינה רשומים במסגרת לימודים ידועה. השנה לראשונה גם עולה מספר התלמידים בחינוך שאינו רשמי בירושלים המזרחית על מספרם של אלו שבחינוך הרשמי. כלומר, בעוד פסיקת בג"ץ צריכה הייתה להוביל לבניית כיתות מואצת ובכך לגידול משמעותי במספר התלמידים העוברים לחינוך הרשמי מהחינוך המוכר בירושלים המזרחית, הנתונים מגלים כי ההיפך אירע.

עוד, לראשונה, לאחר שנים בהם זכה דוח עיר עמים ונתונו המאומתים לקיתונות של רותחין מדוברות העירייה, מודה עיריית ירושלים במחסור העצום והגדל בכיתות בירושלים המזרחית. יש ערך רב להודאתה לראשונה של העירייה במחסור של מעל 2,000 כיתות בירושלים המזרחית, אך אנו נוסיף ונבחן בעתיד האם הודאה זו תקדם אותנו לקראת פתרון אמיתי.

כפי שניתן יהיה לקרוא בדוח זה, מערכת החינוך בירושלים המזרחית מתמודדת בשנים האחרונות מצד אחד עם מספר גדל והולך של כיתות לימוד חסרות ונתוני הנשירה הגבוהים ביותר בארץ, ומצד שני עם מכבש הלחצים שמפעילים משרד החינוך והמשרד לענייני ירושלים בניסיון לכפות את תכנית הלימודים הישראלית על הקהילה הלאומית הפלסטינית בעיר. אלו מותירים לעת זו את מצבה של מערכת החינוך בירושלים המזרחית בכי רע, כאשר מעבר להתמודדותה עם תשתיות פיסיות רעועות היא צריכה במקביל להוסיף ולהדוף ניסיונות פוליטיים נפתלים להשפיע על תוכנה.

¹ בג"ץ 5373/08, **אבו לבדה נ' שרת החינוך** (ניתן ביום 6/2/11).

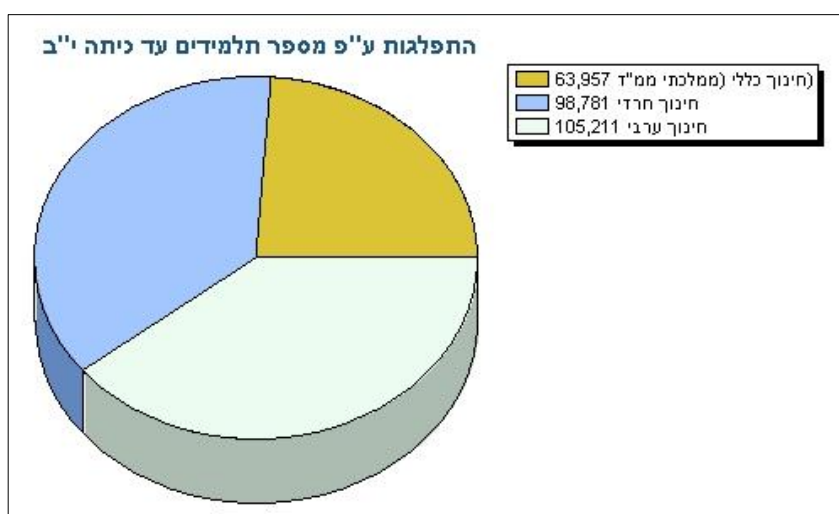
² החלטה בבקשה לפי פקודת בזיון בית משפט בבג"ץ 3834,5185/01 **חמדאן בדריה ואח' נ' עיריית ירושלים ואח'** (ניתנה ביום 6/2/11).

ההשלכות של הפערים הנסקרים בדוח לצד הלחצים הגוברים מצד ממשלת ישראל הן בלתי נסבלות בעבור רבבות ילדים בירושלים המזרחית.

II. מספר התלמידים בחינוך הערבי בירושלים וחלוקתם למסגרות

א. מספר התלמידים בחינוך הערבי בירושלים

על-פי נתוני [שנתון מינהל החינוך של ירושלים](#) (מנח"י), למדו בשנת הלימודים תשע"ו (2015-2016) בחינוך הערבי בירושלים (הרשמי, המוכר שאינו רשמי והפרטי)³ 105,211 תלמידים מגיל 3 ועד תיכון. אלה מהווים 39% מסך התלמידים בירושלים. לראשונה בדוחות מנח"י כוללים הנתונים, ובצדק, גם את מספר התלמידים הלומדים במסגרות פרטיות. בצדק, שהרי גם תלמידים אלו מצויים תחת אחריותו של משרד החינוך ושל מערכת החינוך העירונית, אף אם הם נמצאים במסגרות פרטיות.

מתוך שנתון מנח"י תשע"ו

את נתוני מנח"י יש להשוות לנתונים אודות מספר הילדים בירושלים המזרחית בגילאי חינוך חנם, גילאים 3-18. אין נתון יחיד על מספר ילדים אלו, ויש לאמוד מספר זה על ידי חיבור משוערך בין מספר נתונים קיימים. על פי נתוני הלמ"ס, בירושלים יש 112,200 ילדים במגזר הערבי בירושלים בגילאים 4-19.⁴ וכן על פי נתוני הלמ"ס האחרונים, מספר הילדים במגזר הערבי בגילאים 3-4 הנו 16,520 ילדים.⁵ סה"כ במגזר הערבי בירושלים ישנם 128,720 ילדים בגילאי 3-19, וזהו בקירוב מספר הילדים בגילאי חינוך חנם בירושלים המזרחית. כלומר, בהשוואה בין נתוני הלמ"ס למספר הילדים הערבים בירושלים לנתוני מנח"י לסך התלמידים במסגרות החינוך הערבי,

³ בית ספר רשמי – מנוהל על ידי המדינה /או הרשות המקומית. מקבל 100% מימון. בית-ספר מוכר שאינו רשמי – בתי-ספר אלה אינם נמצאים בבעלות המדינה, אלא בבעלות גופים פרטיים (למטרות רווח או שלא למטרות רווח). הם פועלים תחת רישיון והכרה של משרד החינוך וממומנים חלקית על-ידי משרד החינוך והרשויות המקומיות (במקרה זה עיריית ירושלים). הרשויות מפקחות עליהם באופן חלקי.

⁴ נכון לשנת 2014. [שנתון סטטיסטי לישראל 2015, מספר 66 פרק 2, לוח 2.20.](#)

⁵ נכון לשנת 2015. דוא"ל מראש ענף הפצת מידע בלמ"ס, 25 באוגוסט 2016.

יוצא שכ-23,500 ילדים פלסטינים בירושלים המזרחית אינם רשומים במסגרת לימודים ידועה. על פי הערכת העיריה מדובר "רק" בכ- 10,000 ילדים שאינם רשומים במערכת החינוך⁶.

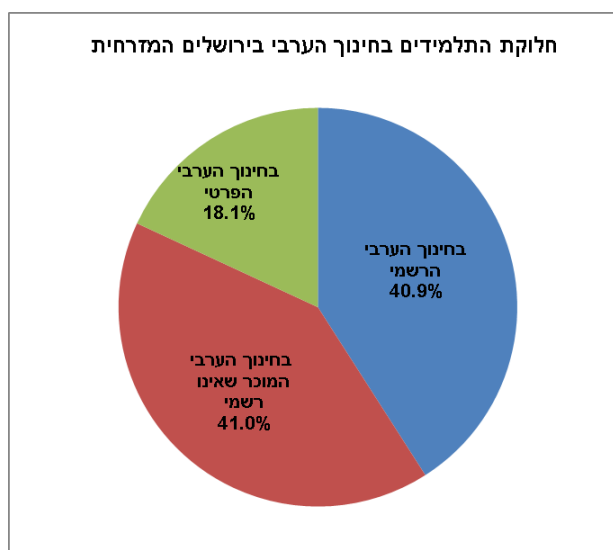
פער זה בין נתוני הלמ"ס לבין נתוני מנח"י חוזר מידי שנה. על פי שני מאגרי הנתונים מדובר במספר גבוה מאוד של ילדים "נעלמים" שלא מתקיים לגביהם כל מעקב. מנח"י חוזרים בכל שנה על אותם נתונים ונדמה כי לא נעשה מאמץ רציני לבדוק את הפערים ולגלות מה עולה בגורלם של רבבות ילדים שנותרו מחוץ למערכת וייתכן ונמנעת מהם הזכות הבסיסית לחינוך.

ב. נמשכת מגמת הגידול המדאיגה במספר התלמידים בחינוך המוכר שאינו רשמי והפרטי

סך התלמידים בחינוך הערבי נחלק בין מסגרות החינוך הרשמי, המוכר שאינו רשמי והפרטי כך:

מספר תלמידים	אחוז התלמידים מסך התלמידים בחינוך הערבי	
43,074	40.9%	בחינוך הערבי הרשמי
43,102	41.0%	בחינוך הערבי המוכר שאינו רשמי
19,035	18.1%	בחינוך הערבי הפרטי
105,211		סה"כ תלמידים בחינוך הערבי בירושלים המזרחית

החינוך הערבי הפרטי כולל מסגרות פרטיות של הוואקף, אונר"א ואחרים.

השנה לראשונה עולה מספר התלמידים בחינוך שאינו רשמי על אלו שבחינוך הרשמי. כלומר, בעוד פסיקת בג"ץ צריכה הייתה להוביל לבניית כיתות מואצת ובכך לגידול משמעותי במספר התלמידים העוברים לחינוך הרשמי מהחינוך המוכר בירושלים המזרחית, הנתונים מגלים כי ההיפך אירע.

בשנת הלימודים שהחלה בספטמבר 2001 (תשס"ב), עמד מספר התלמידים בבתי-הספר של החינוך המוכר שאינו רשמי על כ-2,000 תלמידים בלבד,⁷ ואילו בשנת הלימודים האחרונה הגיע מספרם ל-

⁶ עיריית ירושלים, מצגת בינוי כיתות לימוד במזרח ירושלים, ועדת החינוך בכנסת 1/2/2016.

43,102 תלמידים. כלומר תוך 15 שנים גדל כמעט פי 22 (!) מספרם של התלמידים בירושלים המזרחית הלומדים בבתי-הספר שלהם מעמד מוכר שאינו רשמי. זאת, לעומת בתי-הספר הרשמיים העירוניים, שבהם גדל מספר התלמידים מ-31,100 ל-43,654 (גידול של 39%). הגידול בזרם המוכר שאינו רשמי נובע בחלקו ממעברם של בתי-ספר פרטיים למעמד זה, אשר מזכה אותם בתקצוב ממלכתי, בעוד אחרים הם בתי-ספר חדשים שנפתחו מלכתחילה כבתי-ספר מוכרים שאינם רשמיים.

כפי שכתבנו כבר בדוח של שנת 2012⁸, רק חלק קטן מהגידול במספרם של התלמידים בבתי-הספר המוכרים שאינם רשמיים נובע מבחירה מכוונת של ההורים בחינוך איכותי יותר. על בתי-ספר נבחרים אלה נמנים בתי-ספר כנסייתיים או ייחודיים, ולומדים בהם בדרך-כלל ילדים משכבות אוכלוסייה מבוססות יחסית בירושלים המזרחית, אשר הוריהם יכולים להרשות לעצמם את תשלום שכר הלימוד הגבוה הנדרש בהם. רובו של הגידול במספר בתי-הספר המוכרים שאינם רשמיים נובע מצמיחתן של עמותות רבות שנכנסו בשנים האחרונות לוואקום הקיים במערכת החינוך בעיר המזרחית. בבתי-הספר של עמותות אלו לא ניתן לרוב דבר מעבר למערכת שיעורים מינימלית, הם נמצאים פעמים רבות במבנים שאינם מותאמים לסטנדרטים הנדרשים, צפופים, ללא מיזוג או חימום, ללא מעבדות או ספריות ורמת החינוך הניתנת בהם ירודה.

III. מספר הכיתות החסרות - גדל למחסור של 2,672 כיתות

א. העיריה מודה לראשונה במחסור של מעל 2,000 כיתות בירושלים המזרחית

שלושה שבועות לפני פתיחת שנת הלימודים, ביום 10 באוגוסט 2016, הגיש ארגון ההורים בירושלים [עתירה בעניין המחסור בכיתות בירושלים](#) (בג"צ 6183/16).⁹ העתירה, העוסקת במחסור בכיתות בירושלים בכל המגזרים, הוגשה נגד משרד החינוך, שר החינוך, עיריית ירושלים (מנח"י), משרד האוצר ואגף התקציבים במשרד האוצר. ארגון ההורים¹⁰ טוען בעתירה למחסור כולל של 3,600 כיתות בירושלים, מתוכן 2,000 כיתות בירושלים המזרחית.

[בהודעה לעיתונות שפרסמה לשכת דובר העיריה](#) נמסר כי העיריה "תומכת בדרישת ההורים והתלמידים לבינוי אלפי כתות לימוד החסרות בעיר".

יש לברך על הגשת העתירה ועל הובלת מהלך אמיץ ומשמעותי זה המעלה את הצרכים של תלמידים ישראלים ופלסטינים כאחד על ידי ארגון ההורים המרכזי. לצד זאת, מקוממת תגובתה של העיריה להגשתה של העתירה, שבניגוד גמור לרושם שהיא מבקשת ליצור, היא עצמה שירכה את רגליה משך שנים, ובנתה בקצב שאפילו לא הדביק את קצב הגידול הטבעי במזרח העיר.

וכך, על פי תשובת העיריה לפניית חופש מידע של ארגון ההורים במסגרת עתירתו, קיים מחסור של כ-2,500-2,000 כיתות לימוד בירושלים המזרחית לבדה¹¹.

⁷ מכון ירושלים לחקר ישראל, [מערכת החינוך הערבית בירושלים](#), 2011.

⁸ עיר עמיים ו'האגודה לזכויות האזרח', [ציון נכשל – מערכת החינוך הכושלת בירושלים המזרחית](#), אוגוסט 2012.

⁹ בהחלטת השופט מלצר מיום 10/8/2016 התבקשו המשיבים להגיש את תגובתם המקדמית לעתירה עד ליום 1/9/2016.

¹⁰ המדובר בארגון ההורים הרשמי המתוקצב בירושלים. בנפרד מארגון זה פועל איגוד ההורים בירושלים המזרחית שלו נציגים בכל בתי הספר בירושלים המזרחית.

¹¹ תשובת מר אלעד גבע, העוזר המקצועי לראש מנח"י מיום 6.3.16 לפניית העותרים (נספח 5 לעתירה).

לראשונה, לאחר שנים בהם זכה דוח עיר עמים ונתוניו המאומתים לקיתונות של רותחין מדוברות העיריה, מודה עיריית ירושלים במחסור העצום והגדל בכיתות בירושלים המזרחית. כפי שמנסח ארגון ההורים בעצמו בעתירתו שהוגשה על ידי עוה"ד רוני וינברג וישי מורלי "מנתונים אלה עולה כי בעוד שבמועד הגשת העתירה בבג"צ 5373/08 היה קיים מחסור כולל של 1,479 כיתות לימוד בבתי הספר הרשמיים במזרח ירושלים, הרי שבהתאם לנתונים שנמסרו על ידי עיריית ירושלים - נכון למועד הגשת העתירה דנא, בחלוף למעלה מחמש שנים ממועד מתן פסק הדין, קיים מחסור של יותר מ- 2,000 כיתות לימוד בעבור תלמידי מזרח ירושלים... מכאן שחרף הוראותיו הברורות של פסק הדין כאמור, ולמרות שחלף פרק הזמן של חמש שנים שנקבע במסגרתו, מהנתונים שנמסרו על ידי המשיב 3 [עיריית ירושלים, מנח"י] עולה בבירור כי לא זו בלבד שבפרק זמן זה לא צומצם הפער בין דרישת התושבים להיקלט בחינוך הרשמי לבין יכולת הקליטה של מערכת החינוך במזרח העיר, אלא שפער זה צמח וטפח באופן משמעותי, כתוצאה מאזלת ידם של המשיבים." (סעיפים 34, 36 לעתירה. ההדגשות כולן במקור).

וכך מצהיר מנכ"ל עיריית ירושלים, מר אמנון מרחב, בעת דיון ועדת החינוך, התרבות והספורט בנושא ביום 1.2.16:

"אנחנו רואים את הפערים העגומים ומבחינתנו זה פער עגום ומדאיג של כיתות לימוד בכל העיר. יש לנו מחסור של 3,600 כיתות לימוד בכל רחבי ירושלים ואתם רואים את החלוקה המגזרית... במגזר הערבי הפער הוא גדול מאוד – 700 כיתות חסרות לנו על מנת להחליף שכירויות במבנים לא מתאימים לכיתות לימוד במבנים מותאמים ללימודים ועוד 1,300 כיתות שנחוצות להחלפה על מנת לקלוט את הפרטי והמוכר שאינו רשמי, וכן גידול טבעי של שלושה אחוזים מדי שנה..." (ההדגשה הוספה).

מכאן, שעל פי נתוני העיריה חסרות היום 2,000 כיתות (לפחות) בירושלים המזרחית. בלשונו של מנכ"ל העיריה:

- 700 כיתות הדרושות במקום "שכירויות במבנים לא מתאימים לכיתות לימוד במבנים מותאמים ללימודים";
- עוד 1,300 כיתות " שנחוצות להחלפה על מנת לקלוט את הפרטי והמוכר שאינו רשמי, וכן גידול טבעי של שלושה אחוזים מדי שנה".

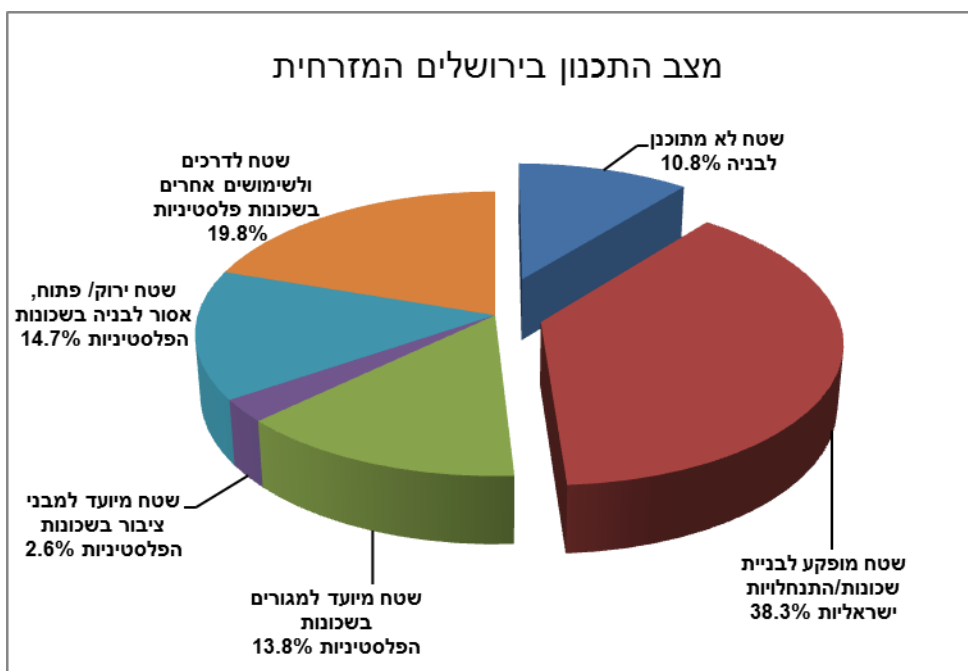
לכך יש להוסיף את מספר הכיתות החסרות לאור מספר הילדים הערבים בירושלים על פי נתוני הלמ"ס. כאמור לעיל, השוואת מספר הילדים הפלסטינים בירושלים על-פי נתוני הלמ"ס למספר הילדים הרשומים במנח"י, מעלה כי מסגרת הלימודים של 23,500 ילדים פלסטינים בירושלים אינה ידועה. על-פי תחשיב מנח"י ל- 35 תלמידים לכתה (צפופה) בירושלים המזרחית, מצביע פער זה של מספר ילדים על צורך של 672 כיתות נוספות.

מכאן שהמחסור הכולל של הכיתות בירושלים המזרחית עומד על סך של 2,672 כיתות:

מספר כיתות חסרות	
700	מספר הכיתות הנדרשות להחלפת כיתות לא תקינות
1,300	מספר הכיתות הנדרשות לקליטת תלמידים מהמוכר שאינו רשמי ומהפרטי, וכן לגידול טבעי
672	כיתות נוספות נדרשות לילדים בגיל חינוך חנם על פי נתוני למ"ס
2,672	סה"כ כיתות חסרות

ב. הסיבה למחסור בכיתות – אפליה תכנונית

עד לאחרונה תלו הרשויות, עיריית ירושלים ומשרד החינוך, את המחסור הגדל והולך בכיתות במחסור בקרקעות זמינות לבניית מוסדות חינוך במזרח העיר. אין המדובר בקרקעות חסרות ממש, אלא במחסור בקרקעות המיועדות למבני ציבור, בשל תכנון מפלה של הרשויות בירושלים המזרחית. על-פי תכניות-המתאר הקיימות, השטח המתוכנן למבני ציבור המיועדים לפלסטינים החיים בירושלים המזרחית מהווה רק 2.6% מכלל הקרקע במזרח העיר.¹²

בדיונים בכנסת שהתקיימו בחודשים האחרונים הופעתנו לשמוע לראשונה שהעיריה תולה את העיכוב בבניית הכיתות בתת תקצוב ממשרדי הממשלה. זכורות לנו ישיבות ועדות החינוך של הכנסת בעבר, משך שנים, בהן שבו נציגי העיריה הרבים וטענו נחרצות כי הסיבה לאי בניית כיתות אינה תקציבית, וביקשו להיתלות בנימוק שלכאורה מכוחות הטבע הוא, של העדר קרקעות.

¹² הנתונים נמסרו מיבמקום, מתכננים למען זכויות תכנון (מבוססים על ייעודי הקרקע התקפים נכון לסוף שנת 2012).

גם מתשובות העיריה שהובאו בעתירת ארגון ההורים עולה כי תת תקצוב זה אינו נוגע למחדלה הגדול של העיריה במקום בו הפער והמחסור הנם הגדולים ביותר, כלומר בירושלים המזרחית, ולמצער בוודאי אינו הסיבה המרכזית לפער עצום זה. על פי [מכתבו של מנכ"ל עיריית ירושלים ביום 3 בפברואר 2016 למשרד האוצר](#), אין לעיריה פרויקטים זמינים לבניית כיתות שמעוכבים בשל תת תקצוב בירושלים המזרחית (להבדיל מבאזורים אחרים). בסעיף 6 למכתבו זה של מנכ"ל העיריה עולה שוב הכשל התכנוני הידוע מן העבר כמקור למחסור הגדול בכיתות לימוד בירושלים המזרחית, וכך גם עלה ממצגת שהובאה בפני ועדת החינוך של הכנסת על ידי העיריה ביום 1/2/2016:

אתגרי ירושלים בתחום מבני החינוך

- דיבוי מנגזדים ומורכבות תתי-מנגזדים
- קרקעות וסטטוטוריקה:
- מחסור משמעותי בקרקעות חומות (בעיקר במזרח העיר ובחודי)
- תהליכי הפקעה מורכבים וארוכים מאוד (בעיקר במזרח העיר)
- מחסור בתכניות תב"עיות (בעיקר במזרח העיר)
- דרישות רגולטוריות שאינן תואמות למציאות:
- בטוחות ובעלויות במזרח ירושלים (נפתר חלקית).
- אתגרים טופוגרפיים - לא מקבלים מענה מימוני הולם
- העדר תשתיות היקפיות במזרח העיר (כבישים, חשמל, ביוב וכדומה).

בנוסף, ניתן לראות כי גם כשיש קרקעות זמינות ומתאימות, שיקולים פוליטיים מנחים לעתים את העירייה והממשלה לא לנצל אותן למטרה שלה נועדו והיא בינוי כיתות לטובת ילדי מזרח העיר:

▪ **בשכונת שייח' ג'ראח** – תכנית המתאר לשייח ג'ראח¹³ מייעדת שטח של 4.3 דונם "למבנה ציבורי בעל תפקיד חברתי תרבותי לשירות האוכלוסייה באזור"¹⁴. למרות שבשכונת שייח ג'ראח אין גני ילדים או בית ספר יסודי, הקצה מנהל מקרקעי ישראל את הקרקע למוסדות "אור שמח" לצורך הקמת ישיבה. חוות הדעת המקצועית שהייתה בפני הוועדה המקומית קבעה כי "הקמת ישיבה באזור זה ... אינה השימוש המיטב"¹⁵. התכנית¹⁶ הגיעה לדיון בוועדה המקומית בינואר 2014. שלושת חברי הוועדה מסיעות התעוררות, ירושלמים ומרצ הצביעו נגד התכנית מתוך הבנה שלא ראוי להקים ישיבה בתוך שכונה פלסטינית הסובלת ממחסור בבתי ספר. אלא שעל חודו של קולו של מר קובי כחלון, יו"ר הוועדה דאז ומסיעתו של ראש העירייה ברקת, שהצטרף לשלושה חברי ועדה חרדים, אושרה התכנית. התכנית לא הגיעה מאז לדיון בוועדה המחוזית וטרם הופקדה.

¹³ תכנית 2969.

¹⁴ גוש 30506 חלקות 11-14, 17, 45.

¹⁵ מתוך חוות הדעת של המחלקה למדיניות התכנון לקראת דיון הוועדה המקומית בתאריך 1 בינואר 2014.

¹⁶ תכנית 68858.

▪ **בשכונת סילוואן** – בתי הספר העירוניים הקיימים בשכונת סילוואן נותנים מענה לפחות מ-40% מילדי השכונה בגילאי בית ספר. העובדה שחלקים גדולים מהשכונה הוכרזו כגן לאומי מקשה על איתור קרקעות מתאימות להקמת מבני ציבור. ואכן ברשימת הפרויקטים של עיריית ירושלים להקמת כיתות לימוד לא מופיע כל פרויקט בסילוואן. בקצה השכונה, למרגלות אתר "עיר דוד" קיים מגרש ובו מבנה קטן בן קומה אחת המשמש כבית ספר עירוני ובו שתי כיתות לימוד בלבד. מדובר במבנה ישן שנבנה לפני 1967. המבנה נמצא במגרש גדול שפנוי מבניה וניתן היה לבנות במקומו בית ספר חדש וגדול יותר. אולם מהלך שכזה אינו נמצא ברשימת התכניות של עיריית ירושלים. גם באזור המתוכנן לבנייתנו של "מתחם קדם" על ידי עמותת הימין אלע"ד, בכניסה לשכונה, באזור שניתן היה לדמיין בו הקמת מבני ציבור למען השכונה, התגייסו העיריה וראש העירייה בעצמו לתמיכה נלהבת ונמרצת בהקמתו של מבנה עצום מימדים תיירותי נוסף שם.

▪ **בשכונת א-טור** – התכנית להקמת מכללות צה"ל על שטח של 11 דונם בשכונת א-טור הוגשה לוועדות התכנון בשנת 2012 בידי הרל"י (הרשות לפיתוח ירושלים)¹⁷. ראש עיריית ירושלים הביע תמיכה נלהבת בפרויקט ואף הטריח עצמו לוועדה המחוזית כדי לדחוף לאישורה. על פי התכניות התקפות השטח מיועד למבני ציבור. למרות שהתכנית הופקדה בשנת 2012, קידומה נעצר ובאפריל 2015 התפרסם שהוחלט להעבירה למיקום אחר בעיר. בשכונת א-טור קיים מחסור גדול בבתי ספר ואלו הקיימים בה נותנים מענה רק ל-60% מהילדים בשכונה. למרות זאת, ולמרות שמדובר בשטח שהופקע מבעלים פלסטינים בשנות ה-70, השטח המדובר אינו מופיע ברשימת הפרויקטים של העירייה לבינוי כיתות במזרח העיר.

תכנית נוספת בא-טור הכוללת בתי ספר קודמה על ידי תושבי ח'אלת אל-עין בא-טור בעידוד העיריה ולאחר שהתושבים הגיעו להסכמה עם העיריה על גבולות התכנית. אולם כיום העיריה תומכת בתכנית של רשות הטבע והגנים להכרזה על גן לאומי במורדות הר הצופים בשטח שישתרע אל תוך השטח המדובר. העיריה, לא רק שמתעלמת מהבטחותיה לתושבים היא אף נמנעת מלערוך סקר צרכים מקצועי ועדכני לשכונה שיגלה את הצורך המשוער בעוד כיתות במקום.

אלו כמה דוגמאות שמהוות חלק מתמונה רחבה.

עוד, על פי מיפוי שערכו בעמותת "במקום, מתכננים למען זכויות תכנון" בשנת 2015 בתכניות המאושרות בשכונות הפלסטיניות בירושלים המזרחית קיימים 423 מגרשים ביעוד של בנייני ציבור או מוסדות ציבוריים. שטחם הכולל של מגרשים אלו 1,864 דונם. מבין שטחים אלו קיימים היום כ-184 מגרשים ציבוריים העומדים ריקים (או ריקים בחלקם) ובלתי מפותחים ושעליהם יכולה עיריית ירושלים לקדם בניה שתתן מענה גם למחסור בבתי ספר.

אם כן, כדי להתגבר על המחסור הקשה בכיתות, יש הכרח בשינוי דרמטי בהקצאת קרקעות לבניית מבני ציבור לאוכלוסייה הפלסטינית, ובמימוש נמרץ של מה שכבר הוקצה כך. במימוש המתעכב, במצב ייעודי הקרקע הקיים בירושלים המזרחית ובקצב הבנייה הנוכחי של הכיתות, ואפילו רק ביחס לקצב גידול האוכלוסין – אנו צפויים לגידול במחסור במקום לצמצומו.

¹⁷ תכנית מספר 51870, גוש 30521 חלקות 1, 2.

ג. בנייה והשכרת כיתות

כפי שניתן לראות בנספח א' להלן, שנתוניו נאספו במנח"י ובאגף מבני ציבור של עיריית ירושלים, בתחילת שנת הלימודים הנפתחת, בספטמבר 2016, **צפויות להיפתח 42 כיתות חדשות שנבנו**. עוד מצויות בהליכי בנייה 46 כיתות, בשלבי תכנון 124 כיתות ובשלב ראשוניים 245 כיתות¹⁸. סה"כ נמצאות בכל הליכי הבניה 457 כיתות.

על פי תשובת משרד החינוך לפניית חופש המידע של העותרים¹⁹, תיקצב משרד החינוך לבניה רק 56 כיתות לימוד בשנת 2016 (בירושלים בכלל), וקיימות בקשות לבניית 501 כיתות בירושלים המזרחית בלבד²⁰.

מתשובת העיריה שצורפה לעתירת ארגון ההורים²¹ עולה כי היא שכרה בשנת 2015 בסה"כ 675 כיתות בירושלים המזרחית (92 מתוכן חדשות בשנת 2015). מבנים שכורים הם מבני מגורים שלא נועדו לשמש כבתי-ספר ולכן פעמים רבות הכיתות והמבנים עצמם אינם מספקים את תנאי הלימוד הנאותים. עוד מבהירה העיריה שם, כי תקציב העיריה לשכירויות של מוסדות חינוך בשנת 2015 עומד על 87 מליון ש"ח מתוכם 43 מליון מושקעים בשכירויות במזרח העיר, כתחליף לבינוי כיתות לימוד חסרות. עוד על פי הערכת העיריה "בשנת תשע"ז נדרש ל-1,215 כתות בשכירות בעלות של יותר מ-100 מליון ש"ח, מתוכן 820 כיתות במזרח העיר בעלות של כ-56 מליון ש"ח".

ד. קצב בניית הכיתות – 2016-2001

על-פי המעקב השנתי שעורכת עמותת 'עיר עמים' מדי שנה, מאז שנת 2001 ועד לפתיחת שנת הלימודים הנוכחית, **צפויה השלמת בנייתן של 518 כיתות:**

מספר כיתות במחזור ההקמה					
בפתיחת שנת לימודים	הושלמו	בבניה	בתכנון וביצוע	באיתור והפקעה	סה"כ בכל השלבים
2001-09/2009	257				
תשע"א - 09/2010	24				
תשע"ב – 09/2011	7	89	193	86	375
תשע"ג – 09/2012	32	85	173	84	374
תשע"ד - 09/2013	61	75	110	147	393
תשע"ה - 09/2014	57	56	157	108	378
תשע"ו - 09/2015	38	44	168	259	509
תשע"ז - 09/2016 (צפי)	42	46	124	245	457
סה"כ כיתות שהושלמו	518				

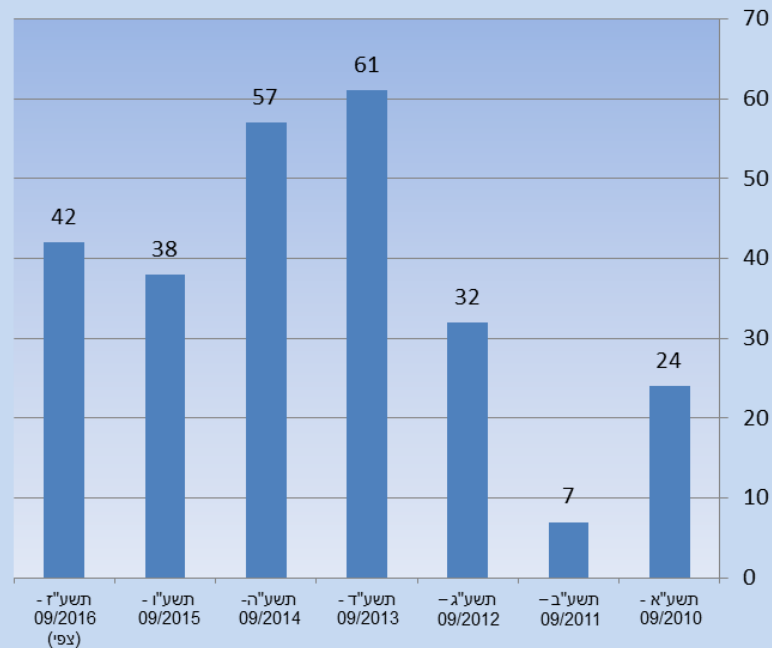
¹⁸ ממנח"י נמסר על 26 מגרשים המצויים בידי חברת מוריה בשלבים ראשוניים וללא נתוני כיתות בשלב זה. חברת מוריה לא הייתה זמינה לעדכון עד למועד פרסום דוח זה.

¹⁹ תשובת גב' אילנית שושני ממשרד החינוך מיום 17/7/2016 (נספח 6 לעתירה).

²⁰ תשובת גב' אילנית שושני ממשרד החינוך מיום 17/7/2016 (נספח 6 לעתירה).

²¹ תשובת מר אלעד גבע, העוזר המקצועי לראש מנח"י מיום 6.3.16 לפניית העותרים (נספח 5 לעתירה).

מספר הכיתות שנפתחו בפתח שנת הלימודים 2010-2016

קצב הבנייה על פני שנים אלו עומד על ממוצע של 37 כיתות בשנה.

על פי תחשיב זהיר של 3% גידול טבעי במזרח העיר, נוספים מדי שנה על פי הערכת מנח"י למערכת כ- 2,000 תלמידים ועולה הדרישה לכ- 70 כיתות נוספות.²²

אם כן, קצב הבניה הממוצע אינו מדביק אף את קצב גידול האוכלוסין של תוספת דרישה לעוד כ-70 כיתות מדי שנה, ולכן ככל שיימשך קצב הבניה הנוכחי, לא רק שלא יצטמצם מחסור הכיתות, אלא אף יילך ויגדל משנה לשנה.

בין דוברות העיריה לבין האמת

העובדות	דוברות העיריה
בתקופת ברקת (מאז שנת 2009) ועד לפתיחת השנה הנוכחית נבנו במזרח העיר 261 כיתות בלבד. כשליש בלבד מהנטען. בתקופת לופוליאנסקי, הקצרה יותר (בין השנים 2003-2008) נבנו 191 כיתות.	"בתקופת ברקת חל שיפור משמעותי במערכת החינוך במזרח העיר ונבנו במזרח העיר ירושלים 800 כיתות לימוד חדשות, פי שש מאשר בתקופת ראש העירייה הקודם אורי לופוליאנסקי... תגובת העיריה כפי שפורסמה במynet 1/8/2016, ירושלים,
בשנה שעברה הודיעה העיריה כי פתחה 180 כיתות חדשות. התברר כי רק 38 מתוכן הן כיתות חדשות שנבנו.	"בתקופת ברקת נבנו עד כה במזרח העיר למעלה מ- 800 כיתות לימוד חדשות ועוד כ- 1000 נמצאות בתכנון וביצוע..."
ניר חסון, דו"ח: עיריית ירושלים ניפחה נתונים על מספר הכיתות שנבנו במזרח העיר, הארץ 31/8/2015.	העיריה בתגובה לתכנית המקור, "האמת מאחורי ירושלים המאוחדת", מיום 18/5/16

²² מתוך מצגת העיריה בפני ועדת החינוך של הכנסת, 1/2/2016.

ביום 1/2/2016 הציגה עיריית ירושלים מצגת בפני ועדת החינוך של הכנסת. בשקופית זו, הוצגה תכניתה לצמצום הפער:

אם תעמוד העיריה בתכניתה השאפתנית, בקיזוז הבניה למגזר החרדי, היא תבנה עד שנת 2020 כ-2,387 כיתות, בהנחה שמרביתן ייועדו לירושלים המזרחית. טרם עלה בידינו לראות את פירוט תכניתה של העיריה ואת סבירות מימושן, אך כמובן שנברך עליהן ככל שייצאו לפועל, גם אם עם סיומן ניוותר עם מחסור נוסף של כ-400 כיתות שיצטבר שוב בשל הגידול הטבעי.

נקודת אור: העיריה מתכננת קרית חינוך בג'בל מוכאבר (תכנית 213306)

תכנית זו הופקדה במאי 2016 והיא הוגשה ביזמתה של החברה העירונית, חברת מוריה. זהו אחד הפרויקטים הראשונים של המנהלת החדשה שהוקמה עוד בשנה שעברה בחברת מוריה לצורך קידום של בינוי כיתות במזרח העיר. התכנית, המוגשת כאמור על ידי העיריה, מבקשת לשנות את ייעוד השטח מ"נוף פתוח" והיא מהווה גם חריגה ראויה מתכנית המתאר ירושלים 2000, שם מסומן השטח כשטח פתוח.

בתכנית 213306 מתכננת העיריה את הקמתה של קרית חינוך בגיבל מוכאבר על שטח של 30 דונם (ליד הכביש המכונה 'הכביש האמריקאי'). התכנית להקמתה של קרית החינוך כוללת הקמתן של 12 כיתות גן, 18 כיתות בבית ספר יסודי, ועוד 54 כיתות בשלושה בתי ספר שיעודם (יסודי או תיכון) טרם נקבע.

אם תאושר ותמומש התכנית, יוקמו על פיה עוד 84 כיתות, שיוכלו לשמש למעלה מ-2,000 תלמידים.

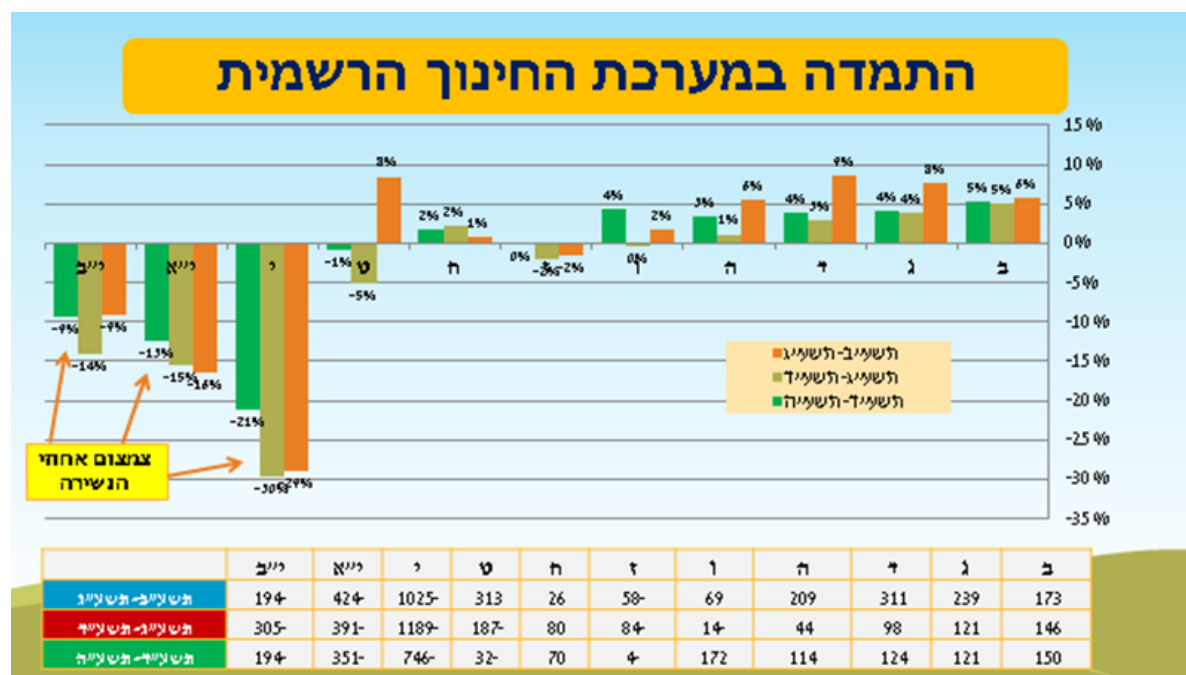
IV. נשירת תלמידים - הגבוהה בישראל; אפליה קשה בתכניות למניעתה

אחת מתוצאות חסרונן של אלפי כיתות הלימוד בירושלים המזרחית היא מגמה מדאיגה מאוד של אחוזי נשירה בקרב תלמידים ממערכת החינוך בירושלים המזרחית שהם הגבוהים ביותר בישראל.

כפי שפרסמנו בעבר,²³ היקף הנשירה בירושלים המזרחית הגיע בספטמבר 2012 לשיעור של 13% מסך התלמידים,²⁴ לעומת שיעור של 2.6% נשירה בחינוך העל-יסודי העברי הכלל-ארצי, 4.6% בחינוך העל-יסודי הערבי הכלל-ארצי²⁵ ו-1% נשירה במערב ירושלים. מרבית הנשירה מתרחשת בחטיבה העליונה, אולם הנשירה המצטברת על פני שנות הלימוד השונות מביאה לכך ש-36% מילדי ירושלים המזרחית אינם מסיימים 12 שנות לימוד.²⁶

מנתוני העיריה, כפי שהוצגו בפני ועדת החינוך של הכנסת ביום 1/2/2016, עלה בידי העיריה לבלום מעט את הנשירה במעבר לחטיבת הביניים, אך עדיין אחוזי הנשירה בחטיבה העליונה נותרו גבוהים מאוד: במעבר לכתה ט' נושרים 1% מהתלמידים, במעבר לכתה י' נושרים 21% מהתלמידים, במעבר לי"א נושרים 13% מהתלמידים ובמעבר לכתה י"ב נושרים 9% מהתלמידים. בשנה אחת נושרים מעל 1,300 תלמידים ממערכת החינוך בירושלים המזרחית.

לשם השוואה, בשנת הלימודים 2013/14 ובמעבר לשנת 2014/15 נשרו 2.1% מתלמידי כיתות י' בישראל 5.0% מתלמידי כיתות י"א ו-1.1% מתלמידי כיתות י"ב. החדשים. בחינוך הערבי שיעור הנשירה הגבוה ביותר נרשם בכיתה י': 5.9% אצל הבנים ו-2.3% אצל הבנות.²⁷

נתונים הנשירה הקשים, לצדם של נתוני העוני הבלתי נתפשים דורשים השקעה מוגברת בתחום החינוך ובמניעת הנשירה בפרט. אחוז העוני בקרב כלל האוכלוסייה הערבית בירושלים עומד על 79.5%. אחוז

²³ יעיר עמים ו'האגודה לזכויות האזרח', מערכת החינוך הכושלת בירושלים המזרחית – מעקב שנתי, אוגוסט 2013.
²⁴ צחי גולן, ממונה על הטיפול בפרט במנח"י, חיזוק יכולת ההתמדה והאחזקה של תלמידים במערכת החינוך העירונית במזרח ירושלים, 24/9/12, עמ' 1.

²⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי לישראל 2012, לוח 8.33.

²⁶ מצגת 'מערכת החינוך בירושלים המזרחית – אתגרים ומשימות', עמ' 6. הוצגה במסגרת מפגש שולחן עגול במנח"י ב-27/6/2013.

²⁷ שלמה סבירסקי ואח', איפה החצי השני? בני הנוער שאינם לתעודת בגרות, מרכז אדווה (16/8/2016), בעמ' 10.

הילדים העניים בקרב אוכלוסייה זו הוא 28.4%.²⁸ הפער בין רמת העוני של משפחות ערביות ויהודיות בירושלים עומד על פי 3.5 לרעת האוכלוסייה הערבית.

ביום 13/12/15 פנתה "הקליניקה למדיניות משפט וחינוך באוניברסיטת חיפה" בשמה של עיר עמים לשר החינוך ולראש עיריית ירושלים בנושא אפליה בתקצוב תכניות למניעת נשירה. כנטען [במכתבו](#) של עו"ד הרן רייכמן ו**בדוחות החינוך האחרונים של עיר עמים**, על אף נתוני הנשירה הגבוהים, קיימים פערים משמעותיים בהפעלת תכניות למניעת נשירה בירושלים המזרחית לעומת הפעלתן במערב העיר ומתקיימת אפליה ברורה בהשקעת המשאבים הנדרשים בתכניות אלו במזרח העיר. ובתמצית, בעוד תקציב העיריה והממשלה למניעת נשירה בירושלים המזרחית אמנם הוכפל אך עומד רק על כ-1.2 מיליון ₪ לשנה, הרי שעל-פי תחשיב מדור הפרט במנח"י בעבר, העלות הנדרשת לצמצום הפערים באופן מיידי עומדת על 15 מיליון ₪ בשנה. עוד קיימים פערים גדולים במספר התכניות למניעת נשירה בין מערב ירושלים לבין ירושלים המזרחית:

- בחינוך היהודי בירושלים מופעלות 21 תכניות כלליות למניעת נשירה, לעומת 8 בחינוך הערבי.
- מתוך 45 מוסדות חינוכיים שבהם מופעלות תכניות אגף שח"ר (שירותי חינוך ורווחה) של משרד החינוך בירושלים, נמצאים רק 4 בירושלים המזרחית.
- בחינוך היהודי פעלו 123 כיתות שח"ר ובהן 2,471 תלמידים, לעומת 41 כיתות ו-785 תלמידים בחינוך הערבי.
- בבתי-הספר התיכוניים בעיר פעלו בשנת תשע"ה 63 כיתות מב"ר, כשרק 3 מתוכן במזרחה.
- מתוך 39 כיתות אתגר שפעלו השנה, רק 5 נמצאות במזרח העיר.
- בירושלים פועלים 5 מוסדות במסגרת הכשרת הנוער שבסמכות משרד הכלכלה. 4 מהם מצויים במערב העיר ומיועדים לאוכלוסייה היהודית. בשנת הלימודים תשע"ה הוקם בבית חנינא בית-ספר מקצועי לבנות, אולם בית-הספר מיועד לתלמידות שיבקשו לגשת לבחינות הבגרות הישראליות ולא לתווג'יה הפלסטיני (ראו בהמשך).
- במערב ירושלים קיימות 11 מסגרות לימוד חלופיות, שבהן לומדים כ-1,100 תלמידים. במזרח העיר פועלים שני בתי-ספר בלבד המיועדים לנוער בסיכון.

כאמור במכתבו של עו"ד רייכמן, קיים חשש כי אין מדובר אך באפליה אסורה על רקע חברתי כלכלי אלא באפליה אסורה על רקע מוצא או השקפה פוליטית. כל עוד המצב החוקי הוא שהלימוד במוסדות הרשמיים בעיר נעשה גם באמצעות לימודים לבגרות ירדנית/פלסטינית, לא ניתן להפלות תלמידים על רקע זה ומן הדין כי הרשויות יבטיחו הקצאת משאבים ותכניות מתאימות בתחום הנשירה.

לאחר כארבעה חודשים הגיעה תשובת העיריה שבה לא ניתן מענה מספק וברור. חלקה מידע כללי, חלקה מידע על תכנית להארכת לימודים, שאינה בעיקרה תכנית למניעת נשירה, חלקה מידע שלא ברור האם ומה תקף מתוכו בירושלים המזרחית, ועוד. נתוני הנשירה הגבוהים הוצגו גם בפני ועדת החינוך של הכנסת, ובכוונתנו להוסיף ולמצות הליכים בעניין האפליה הקשה הקיימת בתכניות למניעת נשירה.

²⁸ המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים 2014 \(דצמבר 2015\)](#), בעמ' 30.

V. ניסיונות ישראל לכפות מעבר לתכנית הלימודים הישראלית

א. התניה תקציבית

בירושלים המזרחית לומדים על פי תכנית הלימודים הפלסטינית. עד הסכמי אוסלו למדו התלמידים בירושלים המזרחית על פי תכנית הלימודים הירדנית. עם סיפוח ירושלים המזרחית ב-1967, ביקשה ממשלת ישראל להחליף את תכנית הלימודים הירדנית בתכנית הלימודים הנהוגה בקרב ערביי ישראל²⁹. לאחר שהציבור הפלסטיני בירושלים המזרחית החרים את מערכת החינוך הרשמית משך שנתיים, נכנעה ממשלת ישראל והותירה על כנה את תכנית הלימודים הירדנית. גם ניסיונות נוספים לשלב חלק מתכנית הלימודים של ערביי ישראל בתכנית הלימודים הירדנית לא צלחו, ולבסוף הוחלט רשמית ביוזמת ראש העיריה דאז טדי קולק לאפשר לתלמידים הרוצים בכך לגשת לבחינות הבגרות הירדניות. לתלמידי כיתות ז'–י"ב ניתנה אפשרות לבחור בין התכנית שכונתה "הירושלמית" – שהיתה למעשה התכנית הירדנית בתוספת לימודי עברית ואזרחות – לבין התכנית הישראלית. כל התלמידים בחרו בתכנית הירושלמית. לפיכך הוחזרה בהדרגה במחצית השנייה של שנות ה-70 של המאה הקודמת תכנית הלימודים הירדנית בכל בתי-הספר העירוניים בירושלים המזרחית (תחילה בבתי-הספר העל-יסודיים ובהמשך גם בבתי-הספר היסודיים), בתוספת לימודי השפה העברית מכיתה ג'³⁰.

על פי הסכם אוסלו ב', החליפה תכנית הלימודים של הרשות הפלסטינית את זו הירדנית ומשך יותר מ-20 שנים נלמדת בירושלים המזרחית תכנית הלימודים של הרשות הפלסטינית. בתום לימודיהם נבחנים התלמידים במבחני התווג'יה, מבחני הבגרות הירדנים/פלסטיניים. הפעלת התכנית של הרשות הפלסטינית בירושלים המזרחית אינה נתמכת רק בהסכם המדיני שנחתם, אלא גם במשפט הבינלאומי ובזכות לחינוך, כפי שהוכרה באמנות בינלאומיות רבות שישראל חתומה עליהן ואשררה אותן. זכותם של הילדים בירושלים המזרחית לחינוך על פי תרבותם ושייכותם הלאומית תואמת גם את זכות היסוד לחינוך שהוכרה במשפט הישראלי וכן את זכותם לשוויון בחינוך, לחירות ולהגנה על זהותם. אל מול זכויות אלו לא קמה רק חובתה של המדינה להימנע מפגיעה בהן, אלא אף חובתה הפוזיטיבית לתמוך במימושו.

98% מתלמידי כיתות י"ב שלמדו בחינוך הערבי העירוני ניגשו לבחינות הבגרות הירדניות³¹. על פי פרסומי מנח"י, בשנת 2013 מספר הלומדים לבחינות הבגרות הישראליות עמד בשנת 2013 עמד על 5% בלבד משנתון י"ב. עם זאת, הוא מציין עוד כי שיעור זה מצוי בגידול מתמיד³².

ידוע זה זמן מה על לחצים המופעלים על בתי הספר למעבר לתכנית הלימודים הישראלית, באמצעות תמריצים כספיים. בינואר השנה פורסם כי משרד החינוך, בראשותו של השר בנט (הבית היהודי), מגבש תכנית לפיה תינתן תוספת תקצוב לבתי ספר בירושלים המזרחית רק אם יאמצו את תכנית הלימודים הישראלית³³. מנתונים שפורסמו שם עולה כי בשנים האחרונות גדל מספר הנבחנים בבגרות

²⁹ משה עמירב, סינדרום ירושלים (הוצאת כרמל, 2007), בעמ' 271-270.

³⁰ יובל וורגן, מערכת החינוך במזרח ירושלים: כיתות לימוד ותוכניות לימודים, מרכז המידע והמחקר של הכנסת, מאי 2010, בעמ' 4.

³¹ אמנון רמון וליאור להרס. 2014. מזרח ירושלים, קיץ 2014. ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל, כפי שהובא בשלמה סבירסקי ואח', איפה החצי השני? בני הנוער שאינם זכאים לתעודת בגרות, מרכז אדווה (16/8/2016), בעמ' 10.

³² ניר חסון, זינוק של 60% ב-4 שנים בלומדים לבגרות ישראלית במזרח ירושלים, הארץ, 30/4/2015, כפי שהובא בשלמה סבירסקי ואח', איפה החצי השני? בני הנוער שאינם זכאים לתעודת בגרות, מרכז אדווה (16/8/2016), בעמ' 10.

³³ אור קשתי, ניר חסון, משרד החינוך ישקיע בבתי ספר במזרח ירושלים רק אם יאמצו את תכנית הלימוד הישראלית, הארץ, 29/1/2016.

הישראלית, כך שבשנה שעברה הוא הגיע לכ-1,900 תלמידים והצפי לשנה הבאה הוא כ-2,200. כפי שהגבנו שם:

"בהזנחה הקיימת לא מדובר בבחירה ממשית, אלא בהישרדות. לבחירה באין מוצא של הורים, שאולי מובנת ברמה האישית, יש מחיר כבד במרקם הקהילה הפלסטינית בירושלים המזרחית. לו אכן הייתה קיימת דאגה כנה ואמתית למצב הכלכלי חברתי בירושלים המזרחית, יכלה ישראל לפעול בנחישות הנדרשת לחיזוק תשתיות החינוך, לאפשר קבלה לאוניברסיטאות גם על בסיס התווג'יה (המקובלת על אוניברסיטאות נכבדות בעולם), ולפעול באופן נמרץ נגד האפליה בעולם התעסוקה. במארג החיים המורכב בירושלים, למען ניהול שפוי של העיר, חייבים לאפשר את קיומם של נראטיבים לאומיים שונים זה לצד זה. ניסיונות להוביל להחלטה של התכנית הישראלית על תלמידים פלסטינים, נעשו לא אחת בעבר והם מתפרשים בסופו של דבר כמעשה חד צדדי כוחני, שמוסיף על מתח החיים בעיר ופוגע עוד בזכויותיה של הקהילה הפלסטינית בעיר. סוגיית תכנית החינוך בירושלים המזרחית צריך וראוי שתיוותר אך ורק לעניינם של הסדרים מדיניים".

לאחרונה [פורסמה](#) התניה תקציבית דומה המתוכננת על ידי המשרד לענייני ירושלים.

הרשויות הישראליות הזניחו הזנחה חמורה את תשתיות מערכת החינוך בירושלים המזרחית, והובילו בכך למחסור של יותר מ-2,000 כיתות ולנשירה של 36% מכלל התלמידים ממערכת החינוך. בוואקום שנוצר אפשרו הרשויות את כניסתן של עמותות פרטיות המספקות לרוב איכות חינוך ירודה מאד. עתה, כדי 'להיטיב' עם האוכלוסיה, ולאפשר לה 'לבחור' מציעים לתושבים תקציבים הכרוכים בהסכמה לתכנית לימודים שאינה תואמת את מורשתם, שייכותם ותרבותם של עשרות אלפי הילדים הפלסטינים.

ב. צנזורה בספרי הלימוד

מזה שנים, נוהג מנח"י להעביר לבדיקת בודק חיצוני את ספרי הלימוד של מוסדות החינוך הרשמי בירושלים המזרחית, להסיר מהם תכנים שונים ולהדפיסם מחדש. על פי דוח של מרכז המידע והמחקר של הכנסת, "מנח"י מעבירה את הספרים המתקבלים מן הרשות הפלסטינית לקריאה של בודק חיצוני, והוא אמור לסמן כל קטע שיש בו הסתה נגד ישראל והיהודים".³⁴ במקביל, מעביר מנח"י הנחיה לבתי הספר לעשות שימוש רק בספרים שנבדקו על ידו.

כפי שפרסמנו בעבר³⁵, מדוח ועדת מסירת עבודות תכנון של עיריית ירושלים עלה כי בדיקת הספרים מתבצעת באמצעות גורם חיצוני למשרד החינוך ולעירייה גם יחד – גוף פרטי, אשר נבחר במכרז של עיריית ירושלים. מידת הפיקוח של משרד החינוך והעירייה על הגורם הפרטי, כמו גם הקריטריונים החינוכיים-מקצועיים לבדיקת הספרים, אינם ידועים. בהחלטתה של ועדת העירייה בנושא המכרז אף צוינו הנימוקים להמלצה על הגורם הנבחר לשנת הלימודים הנוכחית: "הספק הנבחר הוא הספק הזול

³⁴ יובל ורגן, טענות בדבר שימוש בתוכניות לימודים ובחומרי לימוד לא מאושרים במערכת החינוך בכלל ובמגזר הלא-יהודי (כולל מזרח-ירושלים) בפרט, [מרכז המחקר והמידע של הכנסת](#), מרץ 2011, בעמ' 13.

³⁵ פרק ז' לדוח עיר עמים והאגודה לזכויות האזרח, [ציון: נכשל – מערכת החינוך הכושלת בירושלים המזרחית](#), אוגוסט 2012.

ביותר". האצלת סמכויות הנוגעות לתחום רגיש ושנוי במחלוקת כל כך לידיו של גוף פרטי הינה פסולה. קל וחומר כאשר הקריטריון היחיד המצוין לבחירתו של גורם בעל תפקיד זה הנו מחירו הזול. לצד התנגדות להסתה משני הצדדים, נדמה כי במקרה זה ההגדרות הנוגעות להסתה גולשות בקלות רבה מאד לניסיונות מחיקה נוספים של נראטיב לגיטימי של הקהילה הלאומית הפלסטינית בירושלים. [כפי שפורסם](#) לאחרונה, צנזורה זו כוללת אף מחיקת פרקים מהקוראן בספרי הלימוד, ומחיקת שורות משירים לאומיים שעוסקים במאבק העם הפלסטיני. מהספרים הוסרו אף הדגל וההמנון הפלסטיניים. כשגלישה זו מצטרפת לניסיונות הכפייה של תכנית החינוך הישראלית ולהזנחה הגדולה בסיפוק התנאים הפיזיים ורמת החינוך הנאותה, היא מגבירה את תחושות התסכול הקשות בירושלים המזרחית

נוסף על כך, הצנזורה נעשית בשלהי החופש הגדול, ולכן גורמת לעיכוב רב ברכישת הספרים על ידי ההורים. היא אף נעשית בצורה גסה של מחיקת/השחרת דפים. כפי שהסבירו הורי תלמידים בירושלים המזרחית "כשהמורה בכיתה אומר לתלמידים שיש פה שורות חסרות, הוא יצטרך גם להסביר להם למה זה חסר".

VI. 50 שנה אחרי – זמן למדיניות המטפחת אופק חיובי, ומערכת חינוך ראויה לקהילה הפלסטינית בירושלים

ירושלים היא ביתם בהווה ובירתם לעתיד של שני העמים. חיים בטוחים ויציבים בירושלים המזרחית שואבים את כוחם ובראשונה מהבטחת עתידם ושלומם של ילדים במשפחותיהם ובקהילתם. כל הורה מבקש שמערכת החינוך של ילדיו תהיה מסגרת תומכת, מקדמת, מחוברת למרקם חיי הקהילה, ומצמיחה הזדמנויות לעתיד. מערכת חינוך תקינה, מבחינה פיזית-תשתיתית, המחוברת למורשת, לתרבות ולחיים הלאומיים של הקהילה, היא תנאי הכרחי להבטחת עתיד הילדים ולהגנה על חיי הקהילה הפלסטינים בירושלים.

כפי שכתבנו גם [במסמך המדיניות האחרון שלנו](#), במצב הקיים יש הכרח במדיניות המחזקת את תנאי החיים, איכותם והביטחון האישי של כל תושבי העיר. מנגד להזנחה המתמשכת ולניסיונות הכפייה החד צדדיים כפי שתוארו בדוח זה, ירושלים משוועת למדיניות המטפחת אופק חיובי: את זכותה של הקהילה הפלסטינית בירושלים למערכת חינוך תקינה וראויה לרבבות ילדיה. קודם כל תשתיתית, אך גם כזו המכבדת את התרבות, המורשת והזהות הקהילתית.

VII. נספח א' – כיתות במחזור ההקמה (נכון לאוגוסט 2016)

מעקב בינוי כיתות בירושלים המזרחית אוגוסט 2016								
קבוצה	מס' הוראת תכנון	שם הפרויקט	סמל מוסד	מס' תב"ע	מס' כיתות	שכונה	סוג מבנה	
אנלוס	593	הרחבת ב"ס יסודי בשועפאט, מגרש	353458	א3456	18	שועפאט	בית ספר	
	585	ב"ס תיכון לבנים שועפאט - תוספת	148155	א/א3456	12	שועפאט	בית ספר	
	602	חט"ב עיסויה במת - תוספת כיתות	193003	2316	12	עיסויה	בית ספר	
סה"כ כיתות								
פרויקטים בבניה	619	גן ילדים אל צלעא - ג'בל מוכאבר	5000375	א/א2683	2	ג'בל מוכאבר	גן ילדים	
	600	גנ" וואדי ג'וז	978866/1999305	3533	2	ואדי ג'וז	גן ילדים	
	601	ב"ס יסודי באדי ג'וז	3194/1023633	6320	18	ואדי ג'וז	בית ספר	
	607	ב"ס תיכון מעורב בית צפאפא - הרחבת בית ספר קיים	148056	1760	18	בית צפאפא	בית ספר	
	621	אלתרי לבנות	118299	א1864	6	אבו טור	בית ספר	
	סה"כ כיתות							
פרויקטים בתכנון	635	גנ" שועפאט	7611	6	6	שועפאט	גן ילדים	
	636	גנ" שועפאט	7619	12	12	שועפאט	גן ילדים	
	637	גנ" שועפאט	7620	6	6	שועפאט	גן ילדים	
	644	גנ" בשועפאט	7618	12	12	שועפאט	גן ילדים	
	647	גני שועפאט	7621	6	6	שועפאט	גן ילדים	
	641	מכון לבנות א-ט בא-טור	118299	4640	9	א-טור	בית ספר	
	645	תיכון לבנות צור באהר	5002964	א2302	8	צור באהר	בית ספר	
	648	יסודי לבנים עיסויה	2316	8	8	עיסויה	בית ספר	
	667	מקיף לבנים בית חנינא	5011341	א7159	24	בית חנינא	בית ספר	
	649	ב"ס יסודי אל צלעא, מגרש א'	א2683	18	18	סואחארה	בית ספר	
		שרפאת- מגרש 2- בית ספר א-	א552	15	15	שרפאת	בית ספר	
	סה"כ כיתות							
	פרויקטים במנח" (לפני אגף מבני ציבור) הפקעה		ב"ס בא-טור מתחם ב'	א4904	24	24	א-טור	בית ספר
			ב"ס יסודי מעורב באדי קדום - סילואן, מגרש 7	2668	24	24	סילואן	בית ספר
			ב"ס יסודי לבנים שיח' ג'ראח	8620	24	24	שיח' ג'ראח	בית ספר
		אבו-טור- מגרש 100g- בית ספר יסודי	א5222	18	18	אבו-טור	בית ספר	
		גן ילדים באום טור - מגרש 29A	א5222	4	4	אבו-טור	גן ילדים	
		גן ילדים ובה"ס בבית חנינא - מגרש 1	6671	30	30	בית חנינא	בית ספר וגן	
		גן ילדים ובה"ס בשועפאט	3974	21	21	שועפאט	בית ספר וגן	
		גני ילדים בפיסאוויה	2316	14	14	עיסויה	גני ילדים	
		ב"ס לחינוך מיוחד שיח' ג'ראח	2591	10	10	שיח' ג'ראח	בית ספר חנ"מ	
		גן ילדים בשיח' ג'ראח	3386	6	6	שיח' ג'ראח	גן ילדים	
		גן ילדים בשיח' ג'ראח	2591	3	3	שיח' ג'ראח	גן ילדים	
		גן ילדים בא-טור	9/עמ	12	12	א-טור	גן ילדים	
		גן ילדים בג'בל מוכבר - מגרש 34	8815	12	12	ג'בל מוכבר	גן ילדים	
		גני ילדים בסואחארה / אום ליטון -	א2683	12	12	סואחארה	גני ילדים	
		גן ילדים באום טובא / אום טובא	א2302	4	4	צור באהר / אום טובא	גן ילדים	
		גן ילדים באום טובא / אום טובא	א2302	4	4	צור באהר / אום טובא	גן ילדים	
		ב"ס באום טובא / אום טובא מגרש 2-צ	א2302	12	12	צור באהר / אום טובא	בית ספר	
		גן ילדים באום טובא / אום טובא	א2302	5	5	צור באהר / אום טובא	גן ילדים	
		גן ילדים באום טובא / אום טובא - מגרש 13-צ ו- 201	א2302 13768	6	6	צור באהר / אום טובא	גן ילדים	
סה"כ כיתות								
245								
סיכום								
פרויקטים שהושלמו וצפויים להסתיים ע								
42								
פרויקטים בבניה								
46								
פרויקטים בתכנון								
124								
פרויקטים במנח" ובהפקעה								
245								
סה"כ								
457								